

УДК 109 (075.8)

О. А. Моргун
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії і соціальних наук
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТВОРЧИХ СУБ'ЄКТІВ У ПРОЦЕСІ СИНЕРГОПЕРЕХОДУ ДО НООСФЕРНОГО РОЗУМІННЯ СВІТУ

Розвиток креативних початків у людини, що іноді розуміється як «вирощування здібностей» і їх підняття до творчості, у сучасному суспільстві викликає особливий інтерес. Але він переважно техно-науковий, техно-інформаційний, техно-когнітивний, телекомунікаційний тощо, загалом техногенний, а не гуманологічний. Проте ставлення до людини навіть у гуманологічному аспекті значною мірою дегуманізовано й пов'язано з функціональною здатністю до професійного самовдосконалення, самонавчання, оперування когніціями, здатністю до інтелектуальної раціоналізації тощо, а не з розвитком творчої сутності людини, її «сутнісної креативності» та з приведенням у дію людських соціальних і духовних сутнісних сил. Прояв ноосферного світорозуміння за своєю сутністю є процесом «конструювання каналу» до входу в онтологічний вимір креативно-синергетичної реальності на основі задіяння креативних здібностей творчих суб'єктів, включаючи розвиток-прогрес самого суспільства на основі «розгортання» цих сутнісних сил під час предметно-творчої реалізації людського креативно-синергетичного потенціалу. Саме тому метою статті є дослідження предметного завершення та інтенційного здійснення найбільш проявлених і актуалізованих потенціалів людської особистості в спектрі дій антропогенних сил творчої самореалізації (духовно-ціннісної, комунікативно-етичної, практично-пізнавальної, когнітивно-стверджуючої тощо)

Потенціал людської особистості можна знаходити за філософською традицією в глибинах духовного світу людини та «феноменології духу». За Г. Гегелем, подібне відбувається, коли «простий зміст самості, що знає себе як буття», заглиблюється в «дух у своєму здійсненні» [3, с. 416, 442]. Це багатоступенева «інтродукція духу» і представлення його в якості «творчого духу», здатного до об'єктивно-предметного самоздійснення [7, с. 78, 81]. Креативні початки можна знаходити й у творчій екстравертованості, що спрямована на особистісну самореалізацію в зовнішньому світі. Але при цьому змінюється погляд на дійсність унаслідок трансформації «потоків» свідомості й зміни ментальної інтенційності творчих суб'єктів (А. Бергсон, Е. Гуссерль). Або якщо контролювати «потоки екзистенційності», переживаючи все більший і повноцінний «повтор буття». За М. Хайдегером, це, можливо, «спроба йти думкою за повнотою перетворення буття» і його «введення з потаємності» й «уведення у відкритість». «Буття має місце як вихід присутності з потаємності ... Щоб подібне вдалося, ми повинні звернути увагу на повноту перетворень того, що йменується буттям» [13, с. 260–261]. Тоді, за М. Хайдегером, «буттєвісна повнота» набуває психологічно-рефлексивної онтологічності. Згідно із сучасними дослідженнями, щоб здійснився творчий акт «злиття» всіх буттєвих модусів у єдину креативну реальність, необхідне приведення свідомості в особливий творчий стан «надособистісного бачення». Свідомість тоді знаходиться в «особливому стані холотропності», що «рухається в напрямі цілісності», яка стає згодом «повернутою» цілісністю «розколотого буття». Вона являє собою вищу «креативну цілісність людини». У подібних холотропних станах свідомість глибоко та якісно видозмінюється у своїй основі. У них ми переживаємо вторгнення інших вимірів сутнього, котрі «можуть виявлятися дуже напруженими й навіть всепоглинаючими, ... характеризуються якимось особливим перевтіленням свідомості» [4, с. 237]. У «холотропних озаріннях виникають «нові образи Всесвіту», що йдуть від повної «суб'єктивної цілісності» людини, а не з фрагментів її самості й егоцентризму. За З. Фрейдом, це духов-

но-психічний акт збігу, збіг людського Я зі своїм ідеалом, що дає почуття тріумфу: «Коли що-небудь у Я збігається з Я-ідеалом, завжди буде наявне почуття тріумфу». Подібний «настрій тріумфу й задоволення собою не порушуються самокритикою», у ньому немає «психогенної меланхолії» незбігу Я та Я-ідеалу, «меланхолічних докорів», «самоприпущення й манії неповноцінності», а є повна ідентифікація, злиття Я та Я-ідеалу в такому процесі, де «ідентифіковане Я» замінюється «Я-ідеалом» [16, с. 826, 828]. За С. Грофом, це стан «духовно-креативної надособистісної еволюції» в напрямі до духовної цілісності, що є «неуспадкованим за своїм масштабом еволюційним стрибком у свідомості» [4, с. 227]. А.Б. Бергсон називав подібний стрибок «творчою еволюцією» людини, що йде за «соціальною еволюцією» (Г. Спенсер) та «інтелектуальною еволюцією» (О. Конт).

Якщо перейти до соціальних змін у суспільній поведінці людини, то в аспекті дії законів соціального пізнання на підґрунті «творчого осмислення соціального світу» починають діяти «культурні детермінанти» за схемою «евристики репрезентативності» й «евристики об'єднання і пристосування» [1, с. 96, 97]. За своєю сутністю це «творчо-евристичні детермінанти», бо людина у своїй соціальній поведінці вже не конформує себе під навколишнє середовище, а, навпаки, намагається все більше пристосувати зовнішню дійсність під своє креативне бачення й розуміння. Наприклад, за соціокультурними орієнтаціями К. Хорні, «на людей», «від людей», «проти людей». Відбувається «ментальне спрощення об'єктів» і «категоризація об'єктів відповідно до їх репрезентативності», виходячи з «базисної інформації» суб'єкта про об'єкт, який робив «висновок на основі вибіркової інформації» [1, с. 176, 178]. Персональна «Я-концепція» креативно переорієнтується із соціального пізнання на самопізнання, і «Я-схема» змінює історію соціального порівняння на «теорію самосприйняття», на «самопрезентацію й управління власним сприйняттям» [13, с. 178].

Це дуже складний духовно-креативний процес, що має відповідне філософське підґрунтя. Якщо урівняти чуттєво-емоційні та когнітивні процеси з їх психологічним відображенням або, за Л.М. В'яккеревим, «розповсюдити поняття інтроспекції однаковою мірою на когнітивні та емоційні процеси, то ми неминуче опиняємося перед наступною логіко-філософською і психологічною альтернативою»: або «внутрішній досвід є вихідним, а зовнішній досвід є похідною щодо результату розумового конструювання, або між обома формами досвіду загалом немає співвідношення вихідного й похідного, а є лише відношення рівноправності й паралельності» [2, с. 72]. І тому внутрішні креативно-реалізаційні процеси необхідно пов'язувати з практично-предметними знаннями та вміннями, що мають практичний «духовний вихід» у зовнішній світ у модусі когніції і предметних реалізацій.

Дійсно, подібна взаємотрансформація «внутрішнього» й «зовнішнього», суб'єктивного й об'єктивного відбувається шляхом ментально-творчого «конструювання», за новітньою теорією «особистісних конструктів» Дж. Келлі. Основний постулат ученого такий: «Процеси особистості – це прокладені в психіці канали, в руслі яких людина прогнозує події й «поведінка визначається тим, як людина прогнозує майбутні події». Тому це завжди дії та соціальна поведінка в межах «конструктивного альтернативізму» [15, с. 434, 435]. Виникає питання смислової інтерпретації креативного самоствердження, що однозначно визначається як питання предметної самоідентифікації особистості у творчо-реалізаційних процесах. Тому й виникають «особи-

стісні конструкти альтернативізму» як різні «моделі здібності», головні з яких, за Дж. Келлі, – це «упереджуючі», «констеляторні» й «передбачуючі» конструкти [15, с. 441].

Під час використання конструктивних невизначених креативної інтерпретації виникає особлива «внутрішня реалізація» людини зі своїми смислами «самокаузальності». У системі креативної психології це фіксується як поява в людини здатності до самоактуалізації. Подібний феномен розглядається як своєрідна творчо-психогенна самопомога людини самій собі шляхом підняття акумульованих «креативних ресурсів» до рівня «актуалізованого потенціалу» і «внутрішньої творчої сили», «гештальт терапії» із самопроявлення творчої «Я-концепції та її самоактуалізації». Подібне постає як «процес становлення» людини, «процес усвідомлення» себе як «становлення, що призводить до самоактуалізації й автентичності» і є «продуктом інтенціональності Я, що проходить на культурному й індивідуальному рівнях» [10, с. 130]. Гранична межа подібної творчої самоактуалізації – це креативне самовдосконалення, яке виявляється на підґрунті «конструктивного альтернативізму». Творчі «конструктивні альтернативи» дають змогу суттєво «розширити» внутрішню реальність людини, тому що це потребує «афективного включення» емотивно-волютивної сфери до процесу предметно-творчої самореалізації [10, с. 136, 139].

Подібний креативно-компетенційний процес потребує відповідного філософсько-наукового осмислення в аспекті можливостей розвитку, творчого навчання та імпринтингу креативних здібностей у ноосферне світорозуміння, а потім його суб'єкт-об'єктного опредмечення шляхом креативного буттєтворення ноосферної дійсності в синергетичному синтезі матеріально-об'єктного й ментально-суб'єктного через креативно-фазовий перехід у вищій антропоєволюційний ноо-тип «синерголюдини» та ноосуб'єкта.

Творча інтенція на підвищення власної креативності та її предметну самореалізацію первинно виникає як ціннісна орієнтація на «інтенційну креативність». Вона представлена постійним «творчим потягом» до креативно-компетенційного зростання з досягненням рівня «креативної компетентності» або вищої досконалості. Це рівень «реальної креативності», досягнення якого є складним періодично-фазовим синергопереходом і, як раніше було показано, представлено принаймні тристадійним процесом. А взагалі він потребує більше ступенів, щоб вийти на предметно-творчу самореалізацію і сприйняття креативно-синергетичної реальності. З боку суспільства як культурно-інформаційної системи мають бути створені відповідні умови (комунікативні, ціннісні, когнітивні тощо), щоб «запустити» внутрішні духовно-творчі механізми своєрідного «креативного змагання» особистостей, сконцентрувати їхні духовні й соціальні сутнісні сили на підвищенні «креативний ритм» самоактуалізації. Наприклад, «на успіх» у професійній діяльності, ділову кар'єру в успішній «корпоративній» команді. Але в усіх випадках «творчого зростання» особистість повинна напружено працювати в режимі творчого «екзистенційного самоздійснення» за всіма «реалізаційними векторами» життєдіяльнісних досягнень (що є різними в різні періоди життя), успішного саморозвитку своїх здібностей і талантів та їх прогресування, постановки нових престижних завдань та інноваційного випередження конкурентів тощо. Докладно подібні «інтенції на успіх» із безперервним підвищенням «планки досягнень» описував Абрахам Маслоу в категоріях «базових потреб» людини в її творчому «зростанні й мотивації» [9, с. 29, 33].

Г. Ріккерт у своїй філософській системі «філософії життя» проблему самоздійснення людини переводить у план «трансцендентального емпіричного реалізму». Реалізуючи себе, людина досягає поєднання внутрішньої «даності трансцендентального ідеалізму» із «зовнішньою даністю емпіричного реалізму». Тут обов'язково необхідний збіг «трансцендентальної форми людського ідеального судження» з «предметною нормою» об'єктивно належного. Таким чином, трансцендентально й реально об'єднуються «форма та норма індивідуального» [11, с. 126], але тільки на підґрунті творчо-предметного самоздійснення особистості, в

синтезі внутрішнього й зовнішнього. Тобто, з боку зовнішньо-об'єктивного збігається «норма та форма належного або предмета», а з боку внутрішньо-суб'єктивного синтезуються «форми й норми індивідуального» [11, с. 123, 126]. Подібне можливо в єдиній суб'єкт-об'єктній координаті, у ноосферній всеєдності буття й мислення. Треба підкреслити, що суб'єктивні цінності людини мають об'єктивне значення та сенс тільки в тому разі, коли здійснюється культурогенна індивідуально-творча самореалізація людини в цих цінностях. Тоді формується нове реалізаційне світорозуміння й «об'єктивні цінності з'являються в передумові як філософії, так і наук про культуру» [12, с. 128]. А з цим творчо-реалізаційні якості особистості набувають загально-суспільного макроінтенційного значення й макросмислу суспільно інтегрованої креативності. І в цьому сенсі вона є ціннісно-нормативною інтегрованою креативністю й суспільно опредмеченого макросмислу, коли креативна форма макроідентифікації суспільних цінностей збігається з їхньою об'єктивною творчо-реалізаційною нормою. Подібне «отождоження як основна форма синтезу свідомості» з об'єктивною нормою інтегрованої креативності породжує, за Е. Гусерлем, творчо-реалізаційний «предмет свідомості» або предметно-творчий «інтенційний результат синтетичної роботи свідомості» [5, с. 373, 374]. А за М. Хайдегером, «людина-суб'єкт здобуває допущення до Буття і здійснює Буття за типом «Макромоделі» суб'єктивно-об'єктивного «достовірного буття» [14, с. 375]. Тобто, коли воно стає «достовірним» у буттєвісному «самореалізаційному статусі» креативно-здійсненої особистості, то стає суб'єкт-об'єктною «для-мене-дійсністю» й одночасно «дійсністю-для-всіх».

Але предметно-творча самореалізація особистості до рівня «креативної інтегрованості» – це не самоціль, а духовне зростання людини до рівня «реалізації холотропності», духовної цілісності суб'єктивного й об'єктивного буття. Тобто, коли «логіка голови», «логіка серця» та «логіка цілого» збігаються в реалізаційному холізмі (А. Адлер). Проте творчо-реалізаційна енергія може проявитись, опредметнитись і ствердитись тільки в аспекті соціальних інтересів суспільства, «суспільних почуттів», через солідарні відношення із суспільством [17, с. 128, 198]. Тоді творча самореалізація особистості в її «креативній цілісності» як «холотропної людини» та «холістичного» творчого суб'єкта може набувати трансперсонального характеру, а саме: коли «зростання потреб і цінностей» особистості призводить до креативної «буттєвої мотивації», вона починає виступати у значенні «метамотивації» до креативної суспільної поведінки, й у творчому суб'єкті пробуджується «синергія ідентифікації себе з іншими людьми в співпраці» [17, с. 490–501]. Результат – «метаперсональне самоздійснення» людини у творчо-синергетичному полі «буттєвісної цінності» й «буттєвісної любові» вже у формах «вершинних переживань» людини як «металюдини» [17, с. 519, 499, 511]. За своєю сутністю «металюдина» і є «синерголюдиною», у котрій «буттєвісна любов» – це радісне й захоплює почуття акумулюючої синергії через інформаційний синергообмін з іншою людиною на основі «самовідданості», бо «буттєвісна любов самовіддана, вона нічого не просить натомість. Нагорода в такій любові є визнання самої сутності й краси предмета любові». У ній реалізується «вічна модель» людської природи і буття в понадперсональній «трансцендентальній реальності», в якій безпосередньо пізнаються «буттєвісні цінності правди, краси, цілісності, життєвої сили, досконалості, доброти, унікальності, простоти, справедливості, багатства, порядку, необхідності, легкості досягнутаї мети, грайливості, завершеності, самодостатності й самої трансцендентальності у відношенні до буття як воно є» [17, с. 519]. На вищезазначених підставах формується необхідний креативний синергоресурс для розвитку креативних здібностей і формування в особистостей якостей творчих суб'єктів. Саме із цим вони набувають здатності сприймати, усвідомлювати й осмислювати онтологічний вимір креативно-синергетичної реальності. Подібне й постає як їхня головна креативна якість – це прояв креативної здібності до

створення креативно-синергетичних модус-імпринтів ноосферного світорозуміння та налагодження ментального синергопроцесу до здійснення ноосферно-синергетичного імпринтингу, предстваленого ПФ-синергопереходом у вимір креативно-синергетичної реальності. У цьому вищому онтологічному вимірі реалізується можливість уже не «часткового» чи «локалізованого», а повноцінного ноосферного буття. Воно представлено в модус-імпринтах ноосферного буття як активованої реальності для духовно-творчої життєдіяльності креативних суб'єктів у новому онтологічному вимірі. Це така креативно-онтологічна вимірність, що «відкривається» та «розкривається» в єдиній координаті синергетично-синтезованої суб'єкт-об'єктної реальності. Подібна єдиноединна суб'єкт-об'єктна координатна система стає повністю актуалізованою для ноосферного світорозуміння та ноосферно-світорозумової синергодіяльності за умови визначеності імпринтів креативно-синергетичних здібностей творчих суб'єктів, що запускають механізм з акумуляції необхідного креативного синергоресурсу. Для подібних особистостей, що мають розвинену менталосферу й «суб'єктну синергореальність», ноосферне світорозуміння є природним і повністю відповідним їхнім синергоякостям, а ноосферне буття в креативно-синергетичній реальності є найбільш оптимальним ареалом їхнього життєпроявлення, де вони знаходять необхідну синергію для продуктивно-креативної життєдіяльності й життєтворчості. На менталодуховній основі суб'єкт-об'єктного «включення» та внутрішньо-зовнішньої трансценденції ноосферного буття у відповідних модус-імпринтах ноосферного світорозуміння можна здійснити його функціональне, структурне, системне та «понад-системне» визначення.

На онтологічному рівні та менталосферному вимірі конкретної особистості це імпринт-імператив вільного вибору «свободи творчості», а з нею і «свободи реалізації» в принципах, методах, способах, модусах і формах предметно-творчого самоздійснення в синтезі ментально-суб'єктного та матеріально-об'єктного. Але при цьому обов'язково повинен задіяватись фундаментальний принцип єдності суб'єкта й об'єкта, всеєдності буття й мислення.

Отже, в різних філософсько-методологічних аспектах духовно-творчої самореалізації людини наявні повний «креативний синтез» творчо-реалізаційного світорозуміння про «емпіричний реалізм» духу й буття, тотожність суб'єкта й об'єкта як збіг «практичності духу» та «буттєвої даності», «обробка дійсності духом», єдність суб'єктивної «форми» й об'єктивної «норми» в їх збіганні в Макромоделі достовірного Буття. Це і є втілення людської креативності в Буття, предметно-творча самореалізація духовної сутності людини в процесах єднання культури і творчості в культуротворчості. Імперативна реалізація «макропринципів буття» в синергопроцесі ментального імпринтингу ноосферно-креативного світорозуміння переводить питання у вимір креативно-синергетичних можливостей Антропогенезису, а саме: здатності творчих суб'єктів до постійного проявлення своєї здібності до креативно-предметного синтезу буття й мислення, реалізації матеріально-предметного й ментально-суб'єктного в модусі постійно діючого «реалізаційного імпринта» із самогенерацією постійно актуалізованої синергоякості [6, с. 470]. Тобто, чи в здатні творчі суб'єкти до безперервного, а не періодично-фазового «потоків творчості», що є «синергопотоком» високопродуктивного ментально-матеріального, суб'єкт-об'єктного креативно-предметного синтезу, коли творча суб'єктність «синергореалізованих» особистостей перетворює їх на синергоособистостей.

Література

1. Аронсон Э. Психологические законы поведения человека в социуме / Э. Аронсон, Т. Уилсон, Р. Эйкерт. – М. ; СПб. : Олма-Пресс, Нева, 2002. – 560 с.
2. Вьяккерев М. Психические процессы / М. Вьяккерев. – Л. : Изд. Лен. ун-та, 1980. – Т. 3. – 1980. – 326 с.
3. Гегель Г. Наука феноменологии духа: Сочинения / Г. Гегель. – Т. 4. – 438 с.

4. Гроф С. Надличностное видение / С. Гроф. – М. : Изд. инст. трансперсон. псих., 2002. – 273 с.
5. Гуссерль Е. Картазиаские размышления / Е. Гуссерль. – Минск : Харвест, 2000. – 752 с.
6. Капица В.Ф. Онтологичні виміри буття і філософія онтогенезису / В.Ф. Капица. – Кривий Ріг : Видав. центр, 2012. – 491 с.
7. Капица В.Ф. Философская парадигма духовно-феноменологического познания / В.Ф. Капица // Актуальні проблеми духовності. – Вип. 3. – Кривий Ріг : Мінерал, 2000.
7. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор. – М. : Республика, 1993. – 383 с.
8. Маслоу А. По направлению к психологии бытия / А. Маслоу. – М. : ЭСКО-Пресс, 2002. – 272 с.
10. Смит Н. Современные системы психологии / Н. Смит. – М., СПб. : Еврознак – Олма-Пресс, 2003. – 384 с.
11. Риккерг Г. Введение в трансцендентальную философию / Г. Риккерг // Философия жизни: Сочинения. – К. : Ника-центр, 1998. – 512 с.
12. Риккерг Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерг. – Минск : Харвест ; М. : АСТ, 2000. – 240 с.
13. Хайдеггер М. Время и бытие / М. Хайдеггер. – М. : Республика, 1997.
14. Хайдеггер М. Постулаты. Афоризмы. Философские интерпретации. Тезисы / М. Хайдеггер. – Минск : Современное слово, 1998. – 384 с.
15. Хьелл Х. Теория личности / Х. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер, 1999. – 680 с.
16. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого Я / З. Фрейд // Я и Оно: Сочинения. – М. – Х. : ЭКСМО-Пресс-ФОЛЮ, 1999. – 1040 с.
17. Фрейдджер Р. Личность: теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейдджер, Дж. Фейдимен. – М. : Еврознак, 2002. – 864 с.

Анотація

Моргун О. А. Развитие креативных способностей творческих субъектов в процессе синергоперехода до ноосферного разумения світу. – Стаття.

У статті представлено філософсько-наукове осмислення можливостей розвитку та імпринтингу креативних здібностей у ноосферне світорозуміння. На відповідному філософському підґрунті розглядається складний періодично-фазовий синергоперехід духовно-креативного процесу. Висвітлюються процеси втілення людської креативності в Буття, предметно-творча самореалізація духовної сутності людини в процесах єднання культури і творчості у культуротворчості. Підкреслюється єдність суб'єкт-об'єктної координати в ноосферній всеєдності буття й мислення, а також важливість здійснення культурогенної індивідуально-творчої самореалізації людини в суб'єктивних цінностях, які набувають об'єктивного значення.

Ключові слова: синергоперехід, ноосферне світорозуміння, креативно-реалізаційний процес, когніція, інтенціональність, ноосферно-синергетичний імпринтинг.

Аннотация

Моргун О. А. Развитие креативных способностей творческих субъектов в процессе синергоперехода в ноосферное понимание мира. – Статья.

В статье представлено философско-научное осмысление возможностей развития и импринтинга креативных способностей в ноосферное миропонимание. На соответствующей философской основе рассматривается сложный периодически-фазовый синергопереход духовно-креативного процесса. Освещаются процессы воплощения человеческой креативности в Бытие, предметно-творческая самореализация духовной сущности человека в процессах единения культуры и творчества в культуротворчество. Подчеркивается единство субъектно-объектной координаты в ноосферном всеединстве бытия и мышления, а также важность осуществления культурогенной индивідуально-творческой самореализации человека в субъективных ценностях, которые приобретают объективное значение.

Ключевые слова: синергопереход, ноосферное мировоззрение, креативно-реализационный процесс, когніция, интенциональность, ноосферно-синергетический импринтинг.

Summary

Morhun O. A. The development of creative abilities of creative subjects of the pattern during sinergoperehoda in noosphere understanding of the world – Article.

The article presents the philosophical and scientific understanding of the possibilities of development of creative abilities and imprinting in noospheric outlook. On the basis of the relevant philosophical periodically examines the complex-phase sinergoperehod spiritual and creative process. The author highlights the processes of embodiment of human

creativity in Genesis, detail-creative self-realization of the spiritual essence of man in the process of cultural and creative unity in cultural creativit. It is emphasized the unity of the subject-object coordinates in noospheric unity of being and thinking. As well as the importance of kulturogennoy individual creative self-realization in subjective values that acquire objective meaning.

Key words: sinergoperehod, noospheric outlook, creative and implementation process, cognition, intentionality, noospheric synergetic imprinting.